مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

جورج فوستر
ترجمه: رحمت آریا

۲۰۲۶/۰۴/۲۱

د جورج فوستر یون لیک: له بنګاله تر لندن سفر

دوهم ټوک

(۵۲)

نادر هڅه وکړه چې خپل هیواد ته اروپايي کښتۍ جوړول او په سمندر کې د کښتۍ چلولو پوهه راوړي او په دې کار کې یې له ځانه داسې استعداد ښکاره کړ چې په ندرت د یوه آسیايي په ذهن کې لیدل کېږي. نادر د جان التن John Elton په مرستې تکل کړی وو چې د کسپین د سمندرګۍ په ختیځې ضلعې کې پیاوړی سمندري بندر جوړ کړي ترڅو په خیوه کې خپلو سوبو ته لاره تضمین کړي او پر استراباد باندې د تاتارانو بریدونه مهار کړي. جان التن له ډیرو هڅو وروسته چې د کښتۍ د جوړولو چارې بشپړې کړې چې د همدې کار او د شاه په حضور کې د هغه د منل توب او محبوبیت له کبله د فارسیانو له حسادت سره مخامخ سو، ځکه فارسیانو دغه کار نـهٔ خوښاوهٔ، همدا ول چې جان التن له ډیرو چلنجونو سره مخامخ سو، جان التن ته دستور ورکړل سو چې د کسپین د سمندرګۍ تاتاري غاړې دې وڅیري او د اوسیدلو لپاره دې یو مناسب ځای غوره کړي. خو جان التن راپور ورکړ چې د سمندر د غاړو هوا ښه نه ده او دا کار ددې لامل سو چې دا طرح دې یوې خوا ته کښېښودل سي.

نادر شاه د معمولي فارسیانو برخلاف چې د بل هر مسلمان ملت پر وړاندې سرکوب ګر چلند ته لیوالتیا لري ټولو خلکو ته د عیسویانو، هندوانو او یهودانو لپاره د عبادت آزادي برابره کړله. همدا شان نادر د روحانیونو نفوذ او ثروت چې د صفوي سلسلې په وروستیو کلونو کې یې کنټرول په لاس کې اخیستی وو تر ډېره راټیټ کړ. نادر هڅه کوله چې د ملاباشي د اعدام لپاره ددوی د غچ اخیستلو مخه ونیسي، نوموړی د پادشاه له پلان سره د مخالفت او د نورو ګټورو موخو په لاره کې وژل سوی وو؛ پادشاه هڅه کوله چې په فارس کې د سني مذهب معرفي کړي. نادر غوښتنه وکړه چې د کلیسا لپاره د لویو عایداتو په هکله دې راپور ورته چمتو سي. ددې وضعیت په هکله د فرافر Frafer د روایت له مخې نادر ته وویل سول چې د کلیسا شتمنۍ د ټاکل سویو موخو لپاره کارول کیږي؛ لکه د کشیشانو د تنخواه ورکړه، د ډیریو جوماتو او ښوونځیو ملاتړ؛ په همدغو ځایونو کې د پادشاه د پوځې هڅو او د فارس د امپراتورۍ د ودې لپاره دعاګانې کیدلې.

نادر په ځواب کې وویل چې د هغوی دعاګانې بې ګټې ثابتې سوې دي ځکه چې ملت له تیرو پینځوسو کلونو راهیسې په زوال کې وو او په پای کې د یرغلونو او پاڅونونو له کبله له بربادۍ سره مخامخ سو. کله چې د خدایتعالی بریالي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

مأموران چې موخه یې ددهٔ لښکر وو ددوی مرستې ته راغلل نو لښکر چمتو وو چې د ملت د دفاع او ویاړ لپاره ځانونه قرباني کړي. نادر وویل چې ددغو بې وزلو ملایانو او د سرتیرو اړتیاوې دې پوره سي نو ځکه یې پریکړه وکړه چې د کلیسا ډیری ځمکې دې د سرتیرو په ګټې اختصاص سي. د نادر امر په چټکۍ پلی سو او ددرې میلیونو پونډ سټرلنګ عاید ورڅخه تر لاسه سو. عیسوي ملایان ددې پریکړې له کبله په قهر سول او هڅه یې وکړه چې ولس د پادشاه پرضد راوپاروي. له دې چې د لښکر ډیری برخه له سنیانو جوړه سوې وه نو خلکو د عیسوي ملایانو په دغه سخت وضعیت باندې ملنډې ووهلې. ددې ترڅنګ اکثریت فارسیان له دې امر څخه ځکه ناراضي نه ول چې د نادر دغه فرمان هغوی له عمومي مالیاتو څخه معاف کول.

دغې موخې ته له رسیدلو وروسته نادر شاه د قوم مشران راوغوښتل او خپله پریکړه یې ورته رسماً اعلان کړه. نادر هغوی ته وویل چې که دوی عیسوي ملایانو ته اړتیا لري نو دوی دې خپله د هغوی لګښتونه ورکړي؛ له دې چې نادر ددوی خدماتو ته چندان اړتیا نه لري نو د هغوی د ساتنې ملاتړ به هم ونه کړي. مخکې له دې چې بدبختی ددهٔ ذهن وځوروَي او ناروغي ددهٔ جسم تر اغیز لاندې راولی دی هماغه نادر شاه وو. انسانان په خپلو کړو وړو کې، که په طبیعي ډول د استعداد خاوندان وي او یا یې زده کړې تر لاسه کړي وي، شدیداً د خپلې شاو خوا د پیښنو تر اغیزو لاندې راځي. تاسو همدغه سړی په پام کې ونیسئ چې همدا اوس مو د هغه ستاینه وکړه چې د بریا د څپو پر اوږو ناست دئ او د شهرت او جلال څرګندو نښو ته رسیدلی دئ. که تاسو همدا سړی پرته له کوم محافظ څخه د څپاند سمندر اوبو ته وغورځوئ او یا په ډېرې ناتوانۍ او کړاوو اخته د ناروغی په بستر کې پروت وي موږ په چټکۍ خپله ستاینه بس کوو او ددې باور لپاره هڅه کوو چې آیا په رښتیا دغه هماغه سړی دئ چې دومره ستاینه یې سوې ده.

د فارس د امپراتورۍ پیښنو ته په کتنې چې ما په جلا جلا برخو کې شرحه کړې دې او تشویش لرم چې په سم ډول به یې نه وي ترتیب سوي غوښتل مې د افغانانو [1] له برید څخه د نادر شاه تر مړینې پورې پیښې له یو بل سره پیوند کړم؛ خو ما هیڅ داسې کوم لاسوند یا سند تر لاسه نه کړ چې په کافي اندازې واضح یا معتبر وي ترڅو دا ټوله دوره روښانه کړي.

مخکې له دې چې کریم خان د واک واګې په لاس کې واخلي د فارس د تاج او تخت د نیولو لپاره ګڼ شمیر سیالانو ظهور کړی وو، دوی هر یوهٔ بیلا بیل برخلیک ولید او د مشهد له مشر شاهرخ پرته نور ټول د نادر او د صفویانو د سلطنتي کورنیو په له منځه تللو سره له منځه لاړل. موږ د شاهرخ د ژوند په اړه شرحه مخکې ورکړې ده. کریم خان [2] خپل کاري ژوند د یوهٔ مهاجم آس سپور په توګه پیل کړ او وروسته په یوهٔ بریالي مشر بدل سو او د صفویه د اقلیت د یوهٔ لمسي دورې د دوران پر مهال یې ادعا وکړه چې ددې اقلیت بنسټ دهٔ ایښی او ځان یې نائب السلطنه اعلان کړ او د خپلې حکومتولی ځای یې شیراز وټاکهٔ. داسې ښکاري چې د نائب السلطنه ورور سعادت خان بصره له یوه کال کلابندی یا محاصرې وروسته له ترکانو څخه ونیوله (۱۷۷۴ز کال) او د هغې مودې په اوږدو کې چې فارسیانو په دې

---

[1] - HAVING in detached pieces, and I fear with a wide deviation from order, described the most important events of the Persian empire, from the Afghan invasion to the death of Nadir Shah, I could have wished briefly to connect that epocha with the present period ; but no document has come to my knowledge, sufficiently authentic or clear, for the illustration of the whole of this interval. {Volume II page 240, PDF both volumes combined page 587}

[2] - هغه په څرګنده اعتراف وکړ چې په ځوانۍ کې غل وو او د مخکې غاښونه یې د یوهٔ خرهٔ د لغتې له امله چې دهٔ غلا کړی وو مات سوي دي. - لیکوال

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سیمې کې حکومت کاوه کریم خان ددې سیمې انګلیسي استوګنو وګړو ته ځانګړې امتیازات ورکړل او تضمین یې وکړ چې د ښار د نیولو پر مهال به ددوی کارخونې، ددوی مالونه خوندي وساتي او ښار به کاملاً محفوظ وي. له تورکانو او اعرابو سره د کریم خان د حکومت تل مدام لاس او ګریوان کیدلو څرګنده کړه چې نوموړی د بصرې له تصرف پرته نور تصرفات نه سي کولی او دا یوازینی بریا وه چې دهٔ تر لاسه کړه.

سعادت خان، د نایب السلطنه د مړینې پر مهال چې په ۱۷۷۸ز کال کې رامنځته سوه، له یوهٔ کوچني ځواک سره په بصره کې وو. سعادت خان لیوال وو چې ځان د شخړو مرکز شیراز ته ورسوي نو له همدې امله له بصرې ووت؛ دده له وتلو وروسته بصره د تورکیې تر کنترول لاندې راغله. شیراز ته د سعادت خان په نیږدې کیدلو سره د سعادت خان پام سو چې د ښار دروازې ددهٔ پر مخ، ددهٔ د کورنۍ د یوهٔ خپلوان ذکي خان له لوري تړل سوي دي چې ښار یې نوی تصرف کړی وو او د کریم خان زوی یې یرغمل کړی وو. دغه ځوان ځان د فارس د سویل د واکمن په توګه اعلان کړی وو. دغه ځوانکي هلک له ځانه داسې نښې څرګندولې چې د خپل اکا ملاتړ له ځان سره لري نو ذکي خان دستور ورکړ چې هلک دې اعدام سي. په یوې اسلامي محکمې کې د حکم الغا معموله خبره نه وه، محکمې حکم وکړ چې سعادت خان ته دې لاره ورکړل سي چې شیراز ته ددننه سي ځکه هغه په دولتي چارو کې ګډون درلود. نوموړي ډیر ژر د خپل ورارهٔ پر ضد توطئه وکړه او په پای کې یې هغه د غیر اخلاقي کړو وړو او له بیت المال څخه د ډیر اضافي لګښت په تور له قدرت برطرف کړ.

د کریم خان د حکومت پر مهال د علي مراد په مشرۍ یو لښکر یوې لیرې پرتې سیمې ته د پاڅون د ځپلو لپاره ولیږل سو. د پاڅون له ځپلو وروسته نوموړی له خپل لښکر سره راستون او د خپلو جاه طلبیو د تر لاسه کولو لپاره یې متې بډ وهلې او د حکومت ادعا یې وکړه. پایله یې په کورنۍ جګړې واوښتله چې ورانی، قتلونه او خیانتونه ورسره مل ول او دې چارې علي مراد ته توان ورکړ چې شیراز ونیسي، نوموړي د شیراز په نیولو سره د کریم خان ټوله کورنۍ او د هغوی حامیان له یوې مخې اعدام کړل. [3] له اصفهان څخه یو تن چې د مراد علي د کارونو او د هغه د پوځي مهارتونو په هکله خبرې کولې وویل چې مراد علي یوه لویه او ډیره ښه توره درلودله. ددغې تورې د تیغې پر مخ باندې د دولسو امامانو نومونو او دده د سوبې تضمین لیکل سوی دئ.

اسلامي روایات وایي سره له دې چې د علي مراد په تورې باندې د دولسو امامانو نظر سته خو دی په خپله آزاد دئ چې هر ډول خدمت وربانديې تر سره کړي پرته له دې چې دی څومره ایمان او شرافت لري نو د عواقبو له ډار پرته یې کولی سي تر سره یې کړي. علي مراد د خپل حکومت بنسټ په اصفهان کې کښېښود په ۱۷۷۸ یا ۱۷۷۹ز کال کې یې شیراز ونیوهٔ. ما د بصرې له یوهٔ استوګن وګړي سره پیژندګلوي درلوده همدغه سړي ما ته د کریم خان تأریخ او د نورو هغو مشرانو تأریخ راکړ چې د کریم خان له مړینې وروسته په پښو دریدلي ول.

دغـهٔ ښاغلي چې په صداقت او د قضاوت په حسن یې کولی سم اعتماد وکړم د فارس د سویلي سیمو یو غمجن انځور زما مخې ته کېښود. دی وایي چې کورنۍ شخړې او اله ګولې د هر جنایت لپاره چې د بشریت لپاره شرم ده لاره خلاصه کړې ده او دومره شرارتونه یې رامنځته کړي چې انسانان چا ته د شیاطینو په نظر ورځي. دی وایي چې د یوهٔ کلي

---

[3] - دهٔ د کریم خان په کورنۍ پورې اړه درلوده او ویل سوي چې په دې قتل عام کې درې سوه تنه ووژل سول. لیکوال

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

نیمايي خلک به په شپو شپو ویښ پاتې کېدل ترڅو د نیمايي بیدو خلکو له لاسه ونـۀ وژل سي او د وژل کیدلو مخه ونیسي. راځی له دغو خونړیو صحنو څخه چې زموږ انسانیت د ځاوریو کچې ته راټیټوي واټن ونیسو او اجازه راکړئ چې په خپل سرګردانه سبک تاسو د کسپین د سمندرګي غاړو ته بوځم. مخکي مي وويل چي ددې سمندرګي کنترول منحصراً د روسیې د امپراتورۍ په ولکه کې دئ او په ځینو برخو کې ګاونډی سیمي هم د پام وړ نفوذ لري. ښايي د هغو پراونو ارزونه ارزښتناکه وي چې روسیې د هغو په وسیلې د قدرت دومره ډیرولو ته لاسرسی موندلی دئ.
په ۱۷۲۲ز کال کې د شاه حسین زوی طهماس خان له ستر پیتر څخه وغوښتل چي له فارس څخه د افغانانو په ایستلو کې ورسره مرسته وکړي. افغانانو ددۀ د پلار سلطنت ړنګ کړی وو او تر دې دمه يي د پادشاهي ستره برخه په ولکي کې درلوده. ددې لپاره چې روسیه دغسې یوې مرستي او ملاتړ ته وهڅوي نو دغه فارسي شهزاده موافقت وکړ چې د ګیلان او شیروان ولایتونه ددایم لپاره روسیې ته وسپاري. [4] ددغه وړاندیز له منلو وروسته پیتر د ملکي کاترین په ملتیا له استراخان څخه له یوۀ لوی لښکر سره وخوځېد. دوی د کسپین د سمندرګي په لویدیځو غاړو کې راوخوځېدل او د مینګرلا Mingrela د ولایت په اګریچن Agrechan کې چې د ولګا د سیند په سویلي خولي کې واقع دئ پلی سو. له همدې ځایه دی د دربنت Derbent پر لور چې د افغانانو تر کلابندۍ لاندې وو وخوځېد. نوموړي په دې کلا کې درې سوه تنه ځای پر ځای کړل او ورپسې د فارس پر لور وخوځېد. دلته د باکو او د شهمچي Shahmachee استازو ورته مراجعه وکړه او له ستر پیتر څخه یې د افغانانو پر وړاندې چې ددې سیمو د تصرف لپاره یې ډیرې هڅې کړې وې د ملاتړ غوښتنه وکړه. [5]

نوربیا

پیتر د مراسمو د پیل کیدلو لپاره چمتووالی نیوۀ چې د تورکانو...

قدرمنو لوستونکو! د ښاغلي رحمت آریا د آرشيف: لینک

[4] - In the year 1722 , Peter the Great was solicited by Thamas Khan , the son of the Shah Husseyn , to assist him in expelling the Afghans from Persia, who had driven his father from the throne, and continued to hold possession of an extensive portion of the kingdom '; and to stimulate Russia to the grant of this aid, the Persian prince stipulated to cede in perpetuity the provinces of Ghilan and Shirwan. {Volume II page 244, PDF both volumes combined page 591}

[5] - This proposal being acceded to, Peter, accompanied by the empress Katherine, embarked at Astracan with a large force, and proceeding along the west coast of the Caspian , landed at Agrechan , in the province of Mingrelia, about two hundred miles to the southward of the mouth of the Wolga ; from thence he moved to the relief of Derbent, which had been besieged by the Afghans, and stationing a party of three hundred men in the castle, advanced a day's march into Persia ; where he was met by the deputies of Baku , and Shahmachee who fought his protection against the Afghans, then making strenuous exertions to reduce these places . {Volume II page 244, PDF both volumes combined page 591}

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ